

II.

Major Ágnes

A bennünk élő mítoszok. A cigányság eredetmondáinak felfedezése irodalomterápiás elemekkel

9. évfolyam

Bevezetés

Az **eredetmonda** vagy **eredetmítosz** olyan történet, amely egy adott népcsoport, kultúra, természeti jelenség vagy szokás eredetét magyarázza meg, és gyakran magasztos, szimbolikus vagy transzcendens elemekkel tarkított. Ezek az elbeszélések közösségi hiedelmeket, értékeket és identitást közvetítenek, és jellemzően generációkon keresztül szóban adódnak tovább, szerves részeivé válva a közösség hagyományainak és világgképének.

Az eredetmondák számos népcsoport kultúrájában központi szerepet töltenek be, mivel segítenek a közösség tagjainak megérteni, honnan származnak és milyen jelentőséggel bírnak szokásaik, hitviláguk. Az ilyen történetek célja nem pusztán a származás megmagyarázása, hanem a közösség értékeinek, erkölcsi elveinek és világnézetének átörökítése. Gyakran a természetfeletti elemekkel átszótt mondák különböző metaforákat használnak, amelyek szimbolikusan tükrözik a közösség önértelmezését.

Az eredetmítoszok típusai sokfélék lehetnek, de leggyakrabban az alábbiakat találjuk meg:

1. **Világteremtő mítoszok** – Az univerzum, a világ és a benne található élőlények keletkezését tárgyalják. Ezek gyakran isteni lények, vagy hatalmas természeti erők által teremtett világot írnak le, amelyből az emberi élet és a kultúra kinőtt. Ilyen például az ókori görög mitológiában szereplő Gaia és Uranosz története, amely a világ keletkezését meséli el.
2. **Népcsoport vagy közösségi eredetmítoszok** – Ezek a történetek egy adott nép vagy törzs eredetét és létrejöttének körülményeit mesélik el. Ilyen mítoszok segítenek az adott népcsoport identitásának és hovatartozásának meghatározásában, és gyakran a választott nép ideáját közvetítik. Például a zsidó hagyományban Ábrahám és az ígért földjének története magyarázza meg a zsidó nép eredetét és küldetését.
3. **Természeti jelenségek eredetmondái** – Számos természeti jelenség, mint például a vihar, a szivárvány, vagy akár egy konkrét földrajzi képződmény, szintén eredetmítosz tárgyát képezheti. Ezek a mítoszok egyfajta magyarázatot nyújtanak az ismeretlenre, és a természeti világ rendjét az emberi értelem számára értelmezhetővé teszik.
4. **Társadalmi intézmények és szokások eredetmítoszai** – Egyes mítoszok a társadalmi szokások, törvények vagy egy adott közösség rituáléinak eredetét magyarázzák el. Ezekben a történetekben gyakran szerepelnek isteni utasítások vagy hősök, akik az

emberiség számára elhozzák a tudást és a szabályokat, amelyek az életük rendjét megszabják.

A **külső** és **belső eredetmondák** közötti különbség elsősorban az, hogy ki alkotja és milyen szemszögből meséli el a népcsoport eredetét.

- A **külső eredetmonda** egy népcsoportot kívülállóként, más népek nézőpontjából magyaráz meg, gyakran olyan elemekkel, amelyek idegenséget, másságot vagy misztikumot sugallnak. Az ilyen mondák többnyire távoli, titokzatos helyekhez (például Indiához) kötik az adott közösséget, vagy olyan tulajdonságokat és képességeket társítanak hozzá, amelyeket a külső világ rendkívülinek vagy egzotikusnak tekint. Ez a típus gyakran idealizált, romantikus vagy éppen félreértésen alapuló képet ad a népcsoportról, esetenként sztereotípiákat erősítve.
- A **belső eredetmonda** ezzel szemben az adott közösség saját, belső nézőpontjából értelmezi az eredetét, saját hiedelmeit, értékeit és identitását keresztül. A belső eredetmondák inkább az önazonosságot és az összetartozást erősítik, és gyakran egyedi tulajdonságokat emelnek ki, például fontos történelmi vagy mitikus alakokkal, hősökkel vagy isteni eredetű hiedelmekkel. Ezek az elbeszélések pozitív, méltóságteljes és erőteljes képet festenek a közösségről, amelyet saját maga hozott létre és fogad el, így sokkal személyesebb és közösségépítőbb jelleggel bír.

Saját népünk eredetmondáinak megismerése kulcsfontosságú a kritikai gondolkodás szempontjából, mert lehetővé válik, hogy ezeket a történeteket ne csupán elfogadjuk, hanem kérdéseket tegyünk fel róluk: kik alkották meg őket, mi volt a céljuk, és hogyan hatottak az egyéni és kollektív önképünkre? Ezzel képessé válunk arra, hogy megkülönböztessük a valós történelmi tényeket a kulturális mítoszoktól, tudatosabban formáljuk identitásunkat, és nyitottabban viszonyuljunk más népek eredetmítoszaihoz is.

Az óra címe: *Bennünk élő mítoszok. A cigányság eredetmondái*

A pedagógus neve: Major Ágnes

Tantárgy: Cigány/roma nemzetiségi népismeret népismeret

Évfolyam: 9. évfolyam

órakeret: 2 óra

Tanítási egység: Múlt és jelen

Előző óra: Új témakör első órája

Következő óra: A cigányság eredete, az őshaza

Iskola: ... Osztály: ...

Az óra típusa: új ismeretek feldolgozása

Az óra cél - és feladatrendszere:

A tanuló:

- megismeri az eredetmonda, eredetmítosz fogalmát, fajtáit
- képes különbséget tenni a külső és belső eredetmondák között, azokat a kritikai gondolkodás szempontjából értelmezni tudja,
- megérti az eredetmondák kulturális, egyéni és közösségi jelentőségét
- képes összefüggésbe hozni az eredetmonda szimbolikus tartalmát önreflektív módon saját identitásának elemeivel
- nyitottá válik saját és társai tapasztalatainak, érzéseinek, gondolatainak megismerésére az irodalomterápiás szemléletnek köszönhetően

Nevelési cél: identitáserősítés, kritikai gondolkodás fejlesztése, önismeret, önbizalom, empátia

Oktatási cél: ismerje meg a tanuló a cigánysággal kapcsolatos legismertebb eredetmondákat, legyen képes azokat tágabb kontextusban értelmezni.

Didaktikai cél:

Új ismereteket kialakító és feldolgozó tanóra, szövegértés, lényegkiemelés, logikai, kritikai gondolkodás fejlesztése, anyanyelv-fejlesztés szóban és írásban, önismeret, társas kapcsolatok fejlesztése, empátia fejlesztése.

Tantárgyi koncentráció:

belső: a cigányság eredete, vándorlása, cigány nyelv, cigány kultúra, előítélet, sztereotípa, közösségi értékek, identitás

külső: magyar nyelv és irodalom, történelem, állampolgári ismeretek, etika

Főbb fogalmak, összefüggések: eredetmonda, eredetmítosz, külső és belső eredetmonda, előítélet, sztereotípa

Tananyagok:

Tankönyv: -

Munkafüzet: -

Szemléltető képek, térképek: ppt diaszor, interaktív feladatok, eredetmondák szövegei, videók (youtube)

A tananyagegység feldolgozásához ajánlott szakirodalom

Fábiánné Andrónyi Katalin., Romológia., L'Harmattan Kiadó. 2015

Székely János: Cigány népismeret. Te del o Del baxt! Szent István Társulat, Budapest, 2010.

<https://www.szaktars.hu/szentistvantarsulat/view/szekely-janos-cigany-nepismeret-te-del-i-del-baxt-2010/?pg=13&layout=s>

Radics József, Farkas Mária: Cigány népismeret 1-4. 2012.

Ligeti György: Cigány népismeret 7-12., Műszaki Kiadó, Budapest, 2012.

Megjegyzések az oktatóknak

A cigány népismeret tankönyvek jellemzően nem, vagy alig tartalmaznak kitekintést az eredetmondák, eredetmítoszok témájában, azonban nyilvánvalóan fontos részét képezik a népismeret tárgynak. A téma illeszkedhet esetleg az irodalmi ismeretekhez is, de jelen óravázlat azt az utat jelzi, mely inkább a történelmi betekintés elé helyezi. A döntés mögött az az indok húzódik, miszerint a 9. évfolyamon szükségesebbnek látszik tárgyalni a témát egyrészt a tanulók életkori sajátosságaihoz igazodva, de a tantárgyi (magyar nyelv és irodalom) kapcsolódása is szorosabb.

Ettől függetlenül természetesen érdemes kitérni a szövegek irodalmi megalkotottságának, fikciós voltának kérdéseire is.

Kerettanterv

A cigány népismeret, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei:

https://www.oktatas.hu/koznevels/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_nevels_oktatas_kerettantervei/cigany_beas_romani

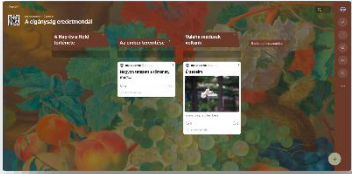
Óra menete

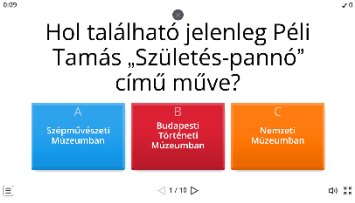

Időkeret	Az óra menete	Nevelési – oktatási stratégia			Megjegyzések
		Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök	

Ráhangolódás

<p>15 per c</p>	<p>Előzetes ismeretek mozgósítása: Mit tudnak a tanulók a műfajról eddigi tanulmányai alapján?</p> <p>Kérdések: Mi az eredetmonda? Milyen fajtái vannak (belső és külső eredetmondák)?</p> <p>Definíció: Eredetmonda fogalma, különbség a belső és külső eredetmondák között.</p> <p>Csoportos beszélgetés: Miért fontosak az eredetmondák egy közösség számára?</p>	<p>tanári kérdések, kötetlen beszélgetés</p>	<p>egyéni munka, beszélgetés</p>	<p><i>okostelefon, tanulói laptop ppt</i></p> <p>1-2.dia</p> <p>3-4.dia</p> 	<p>A tanulók a Mentimeter alkalmazás segítségével gyűjtik össze előzetes ismereteiket.</p> <p>A bevezető beszélgetés során érdemes a tanulók magyar nyelv és irodalom tantárgyi ismereteire támaszkodni, hiszen a 9. évfolyam első tanegysége ezzel foglalkozik. Ismeretekkel rendelkeznek más népek mítoszairól (görög, római, babiloni, zsidó-keresztény, magyar, stb.)</p> <p>A szaktárgyi ismeretek megbeszélésével párhuzamosan fontos helyet adni az egyéni megéléseknek, véleményeknek is.</p> <p>Itt kap helyet az elméleti bevezető tanári magyarázattal, melynek célja az irodalmi ismeretek kiegészítése, a fókusz</p>
-----------------	--	---	---	--	---

					áthelyezése jelleggel. népismereti
Jelentésteremtés					
15 perc	<p>Eredetmondák bemutatása</p> <p>A Nap és a Hold története</p> <p>Olvasás: A történet bemutatása, a Nap és a Hold közötti kapcsolatról, és a teremtésről.</p> <p>Beszélgetés: Milyen érzelmeket ébreszt bennetek a történet? Hogyan jelenik meg a természet a mítoszban?</p>	felo lvas ás, vide o, han gan yag meg teki ntés e, meg hall gatá sa, köte tlen bes zélg etés	egyé ni munk a, közö s megb eszél és	<p>5-8. dia</p> 	<p>A történetet felolvashatja tanár vagy egy jól olvasó diák is, ugyanis jó, ha élő szóval is hallják a diákok.</p> <p>A történeteket megbeszélés követi, melyek a jelzett kérdésekből indulnak ki, de természetesen más irányt is vehetnek. A cél, hogy a tanulók saját érzéseiket, véleményüket kifejthessék, egyéni értelmezést is adhassanak a történetnek.</p> <p>Elő kell segíteni, hogy a történet bizonyos részeiben saját magukat fedezhessék fel. (Az ellenérzések is fontosak, és lehet róluk beszélni.)</p> <p>Törekedjünk az ítélkezésmentes meghallgatásra és támogassuk ebben a tanulókat is!</p>
10 perc	<p>Az ember teremtése (cigány eredetmonda)</p> <p>Olvasás: Részletes bemutatás a Jóisten teremtési kísérleteiről.</p> <p>Beszélgetés: Milyen tanulságokat vonhatunk le a teremtés folyamatából? Miért fontos a cigány</p>				

<p>15 per c</p>	<p>identitás szempontjából?</p> <p>Valaha madarak voltunk</p> <p>Olvasás: A történet ismertetése a madarak életéről és az emberré válásról.</p> <p>Beszélgetés: Milyen üzenete van a szabadságnak és a választásnak a történetben?</p>			<p>A Valaha madarak voltunk kisfilm szövegét magyar és romani nyelven egyszerre halljuk. Ha lehetőség van rá, térjünk ki a tanulók ezzel kapcsolatos gondolataira is! (Mit adott hozzá a történethez és az eredet értelmezéséhez a két nyelven egyszerre hallott mese?) Az ember teremtése és a Valaha madarak voltunk történeteket animációs filmként is megtekinthetjük.</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=fsFDZk6nOE&list=PLg_AyQoUGXhwAwZISRqBunyvjdn4INQuR&index=1</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=At-5EtFrW3Q</p>
	<p>Interaktív feladat (20 perc)</p> <p>Padlet használata: Diákok megosztják gondolataikat az eredetmondákkal kapcsolatban.</p> <p>Kérdések: Melyik történet tetszett a legjobban és miért? Hogyan kapcsolódik a ti élethez?</p>		<p>9. dia</p> 	<p>A tanulók a Padlet alkalmazás segítségével osztják meg reflektív módon gondolataikat. Bátoríthatjuk őket a szöveges megosztás mellett képek, zenék, esetleg videók megosztására is, hiszen asszociációink sokfélék lehetnek.</p>

15 per c	<p>Péli Tamás: Születés</p>	szövegértés	egyéni olvasás, kvíz kitöltése, megbeszélés	<p><i>tanulói laptop, okostelefon</i></p> <p>10. dia</p> 	<p>A következő blokk a pannó keletkezéstörténetének rövid bemutatásával kezdődik. Érdekes kitérni a témára, az eredeti helyszínre – hiszen mindkettő identitásteremtő funkcióval bír. Érdekes a beszélgetést illusztrálni a festmény monumentális méreteit érzékeltető fényképpel is.</p> <p>Az interneten található újságcikk jó összefoglalót tartalmaz egy aktualitással kapcsolatosan mind az alkotóról, mind a festményről, annak jelentőségéről. Elolvasás után a tanulók egyszerű Wordwall kvíz segítségével ellenőrizhetik a megértést.</p>
20 per c	<p>Kreatív írás (30 perc)</p> <p>Kiindulópont: Péli Tamás "Születés" című képe.</p> <p>Feladat: A diákok válasszanak ki egy alakot a képről, és az ő szemszögükből írjanak egy rövid történetet, amely az eredetmonda elemeit tükrözi.</p>	kreatív írás	önálló tanulói munka	<p><i>tanulói laptop, okostelefon</i></p> <p><i>füzet, íróeszköz</i></p> <p>11. dia</p> 	<p>A kép nagy felbontású változatát aztán használhatják a tanulók a kreatív írás során is: ránagyíthatnak az alakokra, megfigyelhetik szerepüket, elhelyezkedésüket, kontextusukat is. Szorgalmazzuk a kézírást!</p>

	Irodalomterápiás megközelítés: Kérjük őket, hogy tükrözzék saját érzéseiket és tapasztalataikat az írásban.				
10 per c	Megosztás és reflektálás Csoportos megosztás: A diákok felolvassák a történeteiket. Beszélgetés: Mit tanultatok az írás közben? Milyen érzelmeket tapasztaltatok?	megbeszélés, megosztás, reflektálás	egyéni munka, közös megbeszélés és		A megosztás nem kötelező. Felajánlhatjuk annak lehetőségét is, hogy adott tanuló ne a szöveget olvassa fel (ha nem akarja), hanem reflektáljon saját, írás közben megjelenő érzéseire, attitűdjére.
Reflektálás					
15 per c	Összegzés Diákok visszajelzése az óráról. Kérdések: Milyen új ismereteket szereztek? Hogyan éreztétek magatokat az írás során? VII. Házi feladat Kreatív írás folytatása: Fejezzétek be a saját történeteket, és hozzátok el a következő órára!	összefoglalás, reflecó	tanári közlés, egyéni tanulói munka	12-14. dia 	A tanulók a Mentimeter alkalmazás segítségével adnak visszajelzést. Itt szófelhő jelleget használunk. Házi feladatként a kreatív írás tisztázott változatát kérem.